

**Προκόπης Παυλόπουλος: Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827,
η δολοφονία του Καποδίστρια και η επέκεινα πορεία προς την
«ελέω Θεού» απόλυτη Μοναρχία του Όθωνα**

Κόρινθος, 19.3.2025

Στην ομιλία του, με τίτλο «*Το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827: Το οριστικό "Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος"*», στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του Δημοτικού Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου του Δήμου Κορίνθου, ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. Προκόπιος Παυλόπουλος επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

«Πρόλογος

Στο πλαίσιο της Συνταγματικής Ιστορίας μας το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 -το οριστικό «*Πολιτικόν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*»- προέκυψε από την «*θεσμική γέφυρα*» την οποία διασφάλισε κανονιστικώς το Σύνταγμα του Άστρους, ήτοι ο «*Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου*» του 1823, όταν η Β' Εθνοσυνέλευση αναθεώρησε το «*Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος*» που είχε θεσπίσει η Α' Εθνική Συνέλευση, την 1^η Ιανουαρίου 1822. Συγκεκριμένα, ήδη από την 18^η Απριλίου 1823 η Β' Εθνοσυνέλευση του Άστρους που ψήφισε -κατ' αναθεώρηση του «*Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος*» του 1822- τον «*Νόμον τῆς Ἐπιδαύρου*», είχε προαναγγείλει την Γ' Εθνοσυνέλευση. Και τούτο διότι τότε αποφασίσθηκε «*νὰ προσδιορισθῆ Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἰς ἀνάκρισιν τοῦ Πολιτεύματος μετὰ διετίαν*». Κατ' εφαρμογή της ως άνω απόφασης, η Γ' Εθνοσυνέλευση συγκλήθηκε για την 25^η Σεπτεμβρίου 1825. Όμως, μετά από πολλές καθυστερήσεις εξαιτίας της κακής τροπής του Απελευθερωτικού Αγώνα, η Γ' Εθνοσυνέλευση συνήλθε την 6^η Απριλίου 1826 στην Πιάδα. Είναι δε αξιοσημείωτο -φυσικά αρνητικώς, και για την οριστικοποίηση της θεσμικής θεμελίωσης του Νεότερου Ελληνικού Κράτους αλλά και για την

πορεία του Αγώνα- ότι καθ' όλο αυτό το χρονικό διάστημα δεν υπήρχε ουσιαστικώς «*συνταγματική τάξη*» στην απελευθερωμένη Ελλάδα, λόγω μη εφαρμογής του «*Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου*» του 1823.

I. Το ιστορικό της κατάρτισης του «*Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος*»

Τον Αύγουστο του 1826 η Γ' Εθνοσυνέλευση διασπάσθηκε, εξαιτίας της ανοιχτής αντιπαράθεσης μεταξύ «*αγγλόφιλων*» και «*γαλλόφιλων*». Και η μεν «*αγγλόφιλη*» τάση του συνήλθε στην Αίγινα, ενώ η «*γαλλόφιλη*» -στην οποία προστέθηκε η νεοσύστατη «*ρωσόφιλη*» τάση- συνήλθε στην Ερμιόνη.

A. Το χρονικό της διάσπασης της Γ' Εθνοσυνέλευσης

Η αφετηρία της διάσπασης ήταν η εξής:

1. Οι βασικές αντιρρήσεις

Οι Πληρεξούσιοι που συγκεντρώθηκαν στην Αίγινα υποστήριζαν ότι μόνον η Επιτροπή της Εθνοσυνέλευσης -την οποία είχε συγκροτήσει η Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου προκειμένου, μεταξύ άλλων, «*να συγκαλέση εἰς Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοὺς Πληρεξουσίους*» (Ψήφισμα Ε' της 12^{ης} Απριλίου 1826)- είχε το δικαίωμα και να προσδιορίσει τον τόπο της νέας Εθνοσυνέλευσης, αλλά και να προσκαλέσει εκείνους μόνο τους Πληρεξουσίους που είχαν συγκροτήσει την Γ' Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου «*ὡς συνέχειαν ἐκείνης λογιζομένην*». Οι Πληρεξούσιοι στην Ερμιόνη, αντιθέτως, υποστήριζαν ότι: «*Ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνοσυνελεύσεως δὲν ἐστηρίζετο οὔτε εἰς τὸ νόμιμο οὔτε εἰς τὸ δίκαιον καὶ ὅτι διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἡ Συνέλευσις ἔπρεπε νὰ συγκροτηθῇ ὅπου ἢ πλειονοψηφία ἤθελεν ἀποφασίσει, καὶ ὑπὸ πληρεξουσίων ἐκ νέου ἐκλελεγμένων*».

2. Η τελική συμφωνία

Τελικώς, μετά από πολλές διαμεσολαβητικές προσπάθειες του Άγγλου πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη Στράτφορντ Κάνινγκ - πρώτου εξαδέλφου του Τζωρτζ Κάνινγκ- αλλά και Ελλήνων πολιτικών και οπλαρχηγών αποφασίσθηκε από κοινού, την 17^η Μαρτίου 1827, η Εθνοσυνέλευση να συνέλθει στην Τροιζήνα. Αξίζει, συναφώς, να αναγνωσθεί η επιστολή του Γ. Καραϊσκάκη με την οποία, επιδεικνύοντας ομοψυχία και συναίνεση, προέτρεψε να συνέλθει η Εθνοσυνέλευση σε τρίτο μέρος, προτείνοντας την Αίγινα ή την Σαλαμίνα. Γράφει, λοιπόν, ο μεγάλος Ρουμελιώτης στρατηγός: *«Μὲ ἀπορίαν μας μεγάλην βλέπομεν τὴν ἀναβολὴν τῆς συγκροτήσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ ὅτι μέχρι τοῦδε λογοτριβεῖτε περὶ τόπου, γινόμενοι εἰς δύο κόμματα οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Ἔθνους, οἱ μὲν εἰς Αἴγινα οἱ δὲ εἰς Ἐρμιόνην. Δυσαρεστούμεθα βλέποντες αὐτὰ τὰ δύο κόμματα νὰ διαφέρωνται πρῶτον περὶ τοῦ τόπου. Ὁ τόπος, ἀδελφοί, δὲν εἶναι ὁποῦ νὰ ἐκτελῆ τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα τοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ τὰ καλὰ καὶ ἀπαθῆ αἰσθήματα τῶν ὑποκειμένων καὶ ἡ ὁμόνοια καὶ ἀδελφοσύνη ἀπὸ τὰ ὁποῖα κρέμαται ἡ σωτηρία ὄλων μας, καὶ εἴμεθα ὅλοι ἀδελφοὶ καὶ ἓν Ἔθνος. Ἄς λείψη τὸ Πελοποννήσιοι, Νησιῶται καὶ Ρουμελιῶται, ἀλλὰ ὅλοι νὰ νομιζώμεθα ἓν ὡς καὶ εἴμεθα»* (βλ. Πρακτικά της 9ης Προκαταρκτικής Συνεδρίασης της 31.1.1827 της Εθνοσυνέλευσης της Ερμιόνης).

Β. Οι εργασίες της Γ' Εθνοσυνέλευσης

Η Γ' Εθνοσυνέλευση της Ερμιόνης πραγματοποίησε δέκα προκαταρκτικές συνεδριάσεις, από την 18^η Ιανουαρίου του 1827 ως την 10^η Φεβρουαρίου, και δεκαεπτά τακτικές, που άρχισαν την 11^η Φεβρουαρίου και τέλειωσαν την 17^η Μαρτίου του ίδιου έτους.

1. Το περιεχόμενο της Διακήρυξης

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η από 11.2.1827 Διακήρυξη της 1^{ης} τακτικής Συνεδρίασης της Εθνοσυνέλευσης, την οποίαν υπογράφει ο Πρόεδρος της Γ. Σισίνης. Και τούτο διότι ανιχνεύεται σε αυτή το «πνεύμα» των «*Ηθικών Νικομαχείων*» και των «*Πολιτικών*» του Αριστοτέλους: «*Χωρίς ἀρετῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν αἱ Πολιτεῖαι. Ἀλλ' ἡ ἀρετὴ γεννᾶται ἀπὸ τὴν καλὴν Νομοθεσίαν. Καὶ ἐπειδὴ δι' αὐτῆς οἱ πολῖται γινόμενοι ἐνάρετοι τείνουσιν εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον τῆς Πολιτικῆς Κοινωνίας, εἴτουν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν των, ἡ Συνέλευσις αὕτη ἐπαναλαβοῦσα τὰς ἐργασίας της ἔχει κύριον σκοπὸν νὰ τελειοποιήσῃ καθ' ὅσον δύναται τὸ Πολίτευμα τοῦ Ἔθνους [...]*». Περαιτέρω, αξίζει να επισημανθεί ότι κατά τις εργασίες της 13^{ης} Συνεδρίασης της Εθνοσυνέλευσης αποφασίσθηκε η βάση του Ελληνικού Πολιτεύματος να είναι Κοινοβουλευτική.

2. Στην «σκιά» της πολιορκίας της Ακρόπολης

Ωστόσο, τις εργασίες της Εθνοσυνέλευσης στην Ερμιόνη επισκίασε και απασχόλησε η πολιορκία της Ακρόπολης των Αθηνών. Για τα γεγονότα της πολιορκίας φρόντισε η εδρεύουσα στην Αίγινα Διοικητική Επιτροπή της Ελλάδας, με πρόεδρο τον Ανδρέα Ζαΐμη, να ενημερώνει τους Πληρεξουσίους στην Ερμιόνη, συνοδεύοντας τις επιστολές της με την αλληλογραφία που είχε με τους πολιορκημένους και παρακινώντας τους να προτρέψουν τους οπλαρχηγούς στην Ερμιόνη να εκστρατεύσουν στην Αθήνα (βλ. Πρακτικά της τελευταίας Προκαταρκτικής Συνεδρίασης της 10^{ης} Φεβρουαρίου 1827).

α) Επίσης, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η από 7.2.1827 επιστολή της Εθνοσυνέλευσης προς τους πολιορκημένους της Ακρόπολης των Αθηνών. Και τούτο διότι η επιστολή αυτή σκοπό είχε, μεταξύ άλλων, να αναδείξει την αδιάκοπη πορεία της συνέχειας του Ελληνικού Έθνους. Στην επιστολή αυτή αναφέρονται τα εξής: «*Ἡ Συνέλευσις, ἅμα ἐπαναλαβοῦσα τὰς*

ἐργασίας της, εὐθὺς ἔστρεψεν τὴν προσοχὴν της εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ φρουρίου τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖο Σεῖς ὑπερασπίζεσθε. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι καὶ θεωρεῖται ὁ προμαχὼν τῆς Ἑλλάδος· ἔνδοξος διὰ τὰς ἀρετὰς τῶν ἀθανάτων προγόνων μας, δοξάζεται τώρα καὶ πάλιν, καὶ κάμνει νέαν ἐποχὴν διὰ τῆς γενναίας καὶ ἥρωικῆς ὑπερασπίσεώς Σας. Καὶ Σεῖς, ἐνώνοντες τὰ αἵματά Σας μὲ τὴν στάκτην τῶν Θεμιστοκλέων, τῶν Κιμώνων, τῶν Μιλτιάδων, τῶν Ἀλκιβιαδῶν, τῶν Ἀριστειδῶν, τῶν Περικλέων, παραδίδετε τὰ ὀνοματὰ Σας εἰς τὴν ἀθανασία, εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν αἰώνων καὶ εἰς τὰ εὐλόγια τῶν γενεῶν. Καὶ ἐνῶ ἡ Πατρις θεωρεῖ εὐγνωμόνως τοὺς ἀγῶνας Σας, ἡ Συνέλευσις φροντίζει διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ ὑπεράσπισιν καὶ ἀσφάλειάν Σας καὶ τοῦ Φρουρίου» (βλ. Πρακτικά της Α' τακτικῆς Συνεδρίασης της Γ' Ἐθνικῆς Συνέλευσης της 11^{ης} Φεβρουαρίου 1827).

- β)** Συγκλονιστικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀπὸ 17.2.1827 ἐπιστολὴ τῶν αγωνιστῶν τοῦ φρουρίου της Ἀκρόπολης: «Μὲ μεγάλην οἰκονομίαν καὶ στενοχωρίαν ὑποφέραμε ἕως τὴν σήμερον, Μητέρα, ἀδέλφια, ὑστερηθήκαμε ἀπὸ ὅλα, μόνο ἓνα σιτάρι ξηρὸν μᾶς ἔμεινε. Οὔτε μύλος γερὸς μᾶς ἔμεινε νὰ ἀλέσωμεν οὔτε ξύλα νὰ ψήσωμεν, ὅσα σπήτια καὶ καλύβες ὅπου εἴχαμε καὶ ἐκαθόμαστε μέσα, καὶ αὐτὰ τα χαλάσαμεν καὶ τὰ ἐκάψαμεν διὰ τὸ ψωμί. Τώρα ἀδέλφια ἐμείναμε ὅλοι εἰς τὰ ἀνοικτὰ λαβωμένοι καὶ ἄρρωστοι καὶ ἐπίλοιποι. Οἱ ἄρρωστοι ἀποθαίνουν ἀδίκως μὲ τὸ νὰ μὴ ἔχουν τὰ ἀναγκαῖα τους, σχεδὸν τίποτε, τόσο καὶ λαβωμένοι δὲν ἔχουν οὔτε ἀλοιφή οὔτε ξαντὸ οὔτε δεσίματα, ἀλλὰ βρωμίζου καὶ ἀποθαίνουν. Τὸ λοιπὸν ἀδελφοί, ἡμεῖς οἱ ὀλίγοι γεροὶ ὅπου μείναμεν εἰς τί νὰ παραστεκόμαστε; Εἰς τοὺς ἀρρώστους; Εἰς τοὺς πληγωμένους; Ἡ εἰς τὸ τουφέκι; χανόμεθα ἀδέλφια» (βλ. Πρακτικά 8ης Συνεδρίασης της 24^{ης} Φεβρουαρίου 1827). Τελικῶς, σε μία ἀπὸ τις πιο κρίσιμες στιγμὲς της Ἐθνοσυνέλευσης της Ερμιόνης, λήφθηκε ἡ ἀπόφασις, σὴν 2^η Συνεδρίαση της 14^{ης} Φεβρουαρίου 1827, γιὰ τὴν ἀποστολὴν ἐκστρατευτικοῦ σώματος

4.500 χιλιάδων ανδρών στην Αθήνα, υπό την ηγεσία του Ιωάννη Θ. Κολοκοτρώνη, προκειμένου να συνδράμει τους πολιορκημένους.

3. Τέλος καλό όλα καλά

Στις κρίσιμες αυτές στιγμές οι εργασίες της Γ' Εθνοσυνέλευσης στην Ερμιόνη ολοκληρώθηκαν την 17^η Μαρτίου 1827 και οι Πληρεξούσιοι, με πνεύμα πραγματικής εθνικής συμφιλίωσης, συνήλθαν στην Τροιζήνα, όπου την 1^η Μαΐου 1827 ψηφίσθηκε το οριστικό «*Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*». Η αισιοδοξία που άρχισε να ξαναγεννιέται μετά τα τραγικά γεγονότα της πολιορκίας της Ακρόπολης των Αθηνών και τις δικαστικές τάσεις, οι οποίες είχαν επικρατήσει το προηγούμενο διάστημα, πέρασε στους στίχους που τραγουδιούνταν σε όλη την επαναστατημένη Ελλάδα: «*Στὴν Αἰγίνη δὲ θὰ γίνει./Στην Ἐρμιόνη δὲν τελιώνει./Στο Δαμαλά [Τροιζήνα] πάει καλά./Εκεῖ θὰ τελιωθεῖ/καὶ ἡ Ἑλλάδα θὰ σωθεῖ*» (Ιωάννου Ηρ. Μάλλωση, Η εν Ερμιόνη Γ' Εθνοσυνέλευσις, Αθήναι 1930, σ. 18).

4. Η Εθνεγερσία του 1821 στο στόχαστρο του Μέττερνιχ

Πρέπει να τονισθεί με έμφαση πως το εξαιρετικά φιλελεύθερο, για τα δεδομένα της εποχής, πνεύμα του Συντάγματος, στο οποίο κατέληξε η Γ' Εθνοσυνέλευση αποκτά πολύ μεγαλύτερη αξία, αν αναλογισθεί κανείς πόσο επιφυλακτική ήταν ακόμη η συντηρητική πλευρά της Ιεράς Συμμαχίας -παρά τις διαφοροποιήσεις της σε σχέση με τις αρχικές, εντόνως αρνητικές, αντιδράσεις της- έναντι της Εθνεγερσίας του 1821. Άκρως ενδεικτικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα κειμένου του Μέττερνιχ του 1825, λίγο πριν από την ολοκλήρωση των εργασιών της Γ' Εθνοσυνέλευσης (βλ. Αντ. Μπερεδήμα, *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2021, σελ. 185 επ.): «*Ἐπαναστάσεις ὡς ἐκεῖναι τῶν δύο Χερσονήσων τῆς Μεσημβριῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπεδίωκον τίποτε ὀλιγώτερου*

παρὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ συνόλου τῶν θεμελίων καὶ θεσμῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδράζοντο τὰ βασίλεια ταῦτα ... παρόμοιαι ἐπιχειρήσεις διαφέρουν κατὰ πολὺ τοῦ κινήματος ἐνὸς πληθυσμοῦ κατέχοντος τμήμα ἐνὸς μεγάλου Κράτους καὶ ἀποβλέποντος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ὁμοιάζει πολὺ περισσότερον μὲ τὰς ταραχὰς αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν χώραν ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ αἱ ὁποῖαι τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπαναλαμβάνονται ἐκ νέου μὲ μίαν ἔντασιν λίαν ἀνησυχητικὴν διὰ τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν παρὰ μὲ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἠφάνισαν τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Πορτογαλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰ ὁποῖα εἶχον εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἢ καὶ τῆς Ἀγγλικῆς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις παρουσιάζει μάλιστα περισσότερον ἀναλογίαν μὲ ἐκεῖνη τῶν Ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τὴν μητέρα-πατρίδα, ἂν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ συγκριθῆ ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὰ εἰρημένους χώρας, τελείως ἀπεχούσης λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως τῶν μεγάλων πολιτικῶν σωμάτων, εἰς τὴν ὁποία χρεωστοῦν τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως ἐταύτισεν κατὰ κάποιον τρόπον τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις, τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν μάρτυρες, εἶναι ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν αἱ ἐπαναστατικαὶ φαιρῖαι ἤσκησαν ἐπὶ τῶν ταραχῶν τῆς Ἀνατολῆς, τὸ πνεῦμα, αἱ ἀρχαί, τὰ σχήματα τὰ ὁποῖα αἱ φαιρῖαι αὗται ἐνετύπωσαν εἰς ἓν κίνημα, τὸ ὁποῖον ὡς πρὸς τὰς πρώτας τοῦ ἀφορμᾶς καὶ τὸν ἀντικειμενικὸν του σκοπὸν ἐφαίνεται ὡς μὴ ἔχον σχέσιν πρὸς τὰς μηχανορραφίας τὰς ὁποίας εἶχαν ἐξυφάνη εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐνῶ αἱ θεωρίαι καὶ συνωμοσίαι, αἱ στρεφόμεναι κατὰ τῶν πρώτων βάσεων τοῦ παλαιοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ὑπῆρξαν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Ἰσπανίας καὶ Ἰταλίας, ὁ ἀπροκάλυπτος σκοπὸς καὶ τὸ σπουδαιότερον κίνητρον τῶν ταραχοποιῶν, παρεισέφρησαν ὡς πρόσθετα στοιχεῖα εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ ρόλος τῶν ὑπῆρξε ἀπλῶς δευτερεύων. Ἐὰν ὑφίστατο ἀπόλυτος ὁμοιομορφία [τῶν κρίσεων], αὕτη θὰ

ἐδικαιολόγη ἢ μᾶλλον θὰ ἀπήτη ταυτότητα ἐνεργειῶν ἢ μέτρων. Ἐὰν ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων ἠδύνατο ἀσφαλῶς νὰ τεθῆ εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν μὲ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἀναστάωσαν τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ εὐρίσκοντο καθόλου πρὸ διλήμματος ποῖαν στάσιν νὰ υἰοθετήσουν ἢ ὁμοιομορφία τῶν νόσων ἀπαιτεῖ ὁμοιομορφίαν φαρμάκων ἄρα διὰ τῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην τῶν ἀρχῶν αἱ ὁποῖαι ἐνέπνευσαν τὰς Συμμαχικὰς Δυνάμεις εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν κατὰ τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Ἰσπανίας, τὸ ἔργο μας καθιστάμενον ἴσως δυσκολώτερον λόγῳ πλήθους τοπικῶν περιστάσεων, θὰ ἦτο ἐν τούτοις ἐξίσου ἀπλοῦν καὶ σταθερόν. Δὲν νομίζομεν ὅμως ὅτι τοιαύτη περίπτωσις καὶ μακρὰν τοῦ νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀπόλυτον ὁμοιομορφίαν τῶν κατατάσεων, ἀντλοῦμεν κυρίως ἐλπίδας ἀπὸ τὰς διαφορὰς τῶν διὰ νὰ συνδράμωμεν εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἑλλάδος ἄνευ παραβιάσεως οὐδεμιᾶς τῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας θεωροῦμεν σανίδα σωτηρίας εἰς τὸν καιρὸν τῆς καταιγίδος...».

II. Η δομὴ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος»

Το Σύνταγμα τῆς Τροιζήνας τοῦ 1827 κατὰ γενικὴ ὁμολογία -καὶ ανεξάρτητα ἀπὸ τὴν μετέπειτα περιπέτειαν ἐφαρμογῆς τοῦ λόγῳ τῆς ἀρνητικῆς συγκυρίας ποὺ διαμορφώθηκε -θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἀρτιότερα στὴν συνταγματικὴ μας ἱστορία, καὶ μάλιστα με βᾶσιν τὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τούτο οφείλεται, κατ' ἐξοχὴν, στα θεσμικὰ τοῦ χαρακτηριστικὰ, τὰ ὁποῖα ἀναδεικνύουν τὴν πρῶτην ἐμπέδωσιν καὶ ἐπιρροὴν ἐξαιρετικὰ προωθημένων φιλελεύθερων δημοκρατικῶν ιδεῶν, ὅπως αὐτὰ εἶχαν ἀρχίσει νὰ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὴν θεσμικὴν καὶ πολιτικὴν μήτρα τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1789 καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προκύψασας Διακήρυξης τῶν Θεμελιωδῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολίτη. Ἐπιπλέον, πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ -για λόγους ποὺ ἀφοροῦν τὴν πορεία ἐξέλιξης τοῦ Νεότερου Ἑλληνικοῦ Κράτους- ὅτι τὸ Σύνταγμα τῆς Τροιζήνας τοῦ 1827, τὸ «Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος», ἦταν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο ἀνοίξε τὸν

δρόμο για την εκλογή του Ιωάννη Καποδίστρια ως πρώτου Κυβερνήτη του νεοσύστατου ακόμη Ελληνικού Κράτους. Και τούτο, διότι το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 προέβλεπε -δίχως όμως να προσδιορίζει τον τρόπο εκλογής του, παραπέμποντας απλώς σε ειδικό εκτελεστικό νόμο- ως επικεφαλής της Εκτελεστικής Εξουσίας, με ενισχυμένες εξουσίες, μονοπρόσωπο όργανο, τον Κυβερνήτη, του οποίου η θητεία οριζόταν επταετής.

A. Το φιλελεύθερο πνεύμα των Θεσμών του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος»

Από τις μεγάλες -και πάλι για τα δεδομένα και την συγκυρία εκείνης της εποχής- καινοτομίες του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος» του 1827, οι οποίες αναδεικνύουν την φιλελεύθερη νοοτροπία του, όσον αφορά τόσο τους Δημοκρατικούς Θεσμούς εν γένει όσο και τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου, επισημαίνονται, ενδεικτικώς, οι εξής:

1. Η Δημοκρατική Αρχή

Εμβληματική, στο θεσμικό πλαίσιο του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827, είναι η καθιέρωση ρυθμίσεων, οι οποίες αναδεικνύουν, με ιδιαίτερη έμφαση, τις εγγυήσεις τήρησης της Δημοκρατικής Αρχής. Μεταξύ αυτών σπουδαιότερες κρίνονται:

- α)** Πρώτον, οι ρυθμίσεις με τις οποίες καθιερώνεται η αρχή της Λαϊκής Κυριαρχίας. Ειδικότερα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 5 του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος», *«ἡ κυριαρχία ἐνυπάρχει εἰς τὸ Ἔθνος, πᾶσα ἐξουσία πηγάζει ἐξ αὐτοῦ»*. Η επιρροή των ρυθμίσεων αυτών είναι και σήμερα ακόμη εμφανής, αν αναχθεί κανείς στις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 2 και 3 του ισχύοντος Συντάγματός μας: *«2. Θεμέλιο τοῦ Πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία. 2. Ὅλες οἱ ἐξουσίες πηγάζουν ἀπὸ τὸν Λαόν, ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἔθνους καὶ ἀσκοῦνται ὅπως ὀρίζει τὸ Σύνταγμα»*.

β) Δεύτερον, οι ρυθμίσεις με τις οποίες καθιερώνεται η θεμελιώδης αρχή της Διάκρισης των Εξουσιών. Συγκεκριμένα, κατά τις διατάξεις του άρθρου 36 του «*Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος*», «*ή κυριαρχία τοῦ Ἔθνους διαίρεται εἰς τρεῖς ἐξουσίας. Νομοθετικήν, Νομοτελεστικήν καὶ Δικαστικήν*». Θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί βασίμως ότι στο σημείο αυτό το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, εμφανώς επηρεασμένο από το Σύνταγμα των ΗΠΑ του 1787, υιοθέτησε, προσθέτοντας στοιχειώδεις μηχανισμούς εξισορρόπησης καθεμιάς Εξουσίας, την θεμελιώδη αρχή της λειτουργίας του Πολιτεύματος μέσω των εγγυήσεων κατάλληλων «*θεσμικών αντιβάρων*» («*Checks and Balances*»)

2. Οι σημαντικότερες εγγυήσεις

Προς την ίδια κατεύθυνση πρέπει να επισημανθεί και τούτο:

α) Το «*Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*», καθιερώνοντας τον κανόνα πως κάθε Βουλευτής είχε το «*δικαίωμα νὰ ζητῆ καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰς ἀναγκαῖας πληροφορίες ἀπὸ τὰς γραμματείας περὶ παντὸς πράγματος συζητουμένου εἰς τὴν Βουλὴν*», έθετε τις πρώτες βάσεις του Κοινοβουλευτικού Ελέγχου και, εν τέλει, της κοινοβουλευτικής ευθύνης των μελών της Εκτελεστικής Εξουσίας.

β) Διευκρινίζεται, επίσης, ότι κατά τις διατάξεις του άρθρου 94 του Συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 η Βουλή «*τροπολογεῖ καὶ ἀκυρώνει τοὺς νόμους, πλὴν τῶν συνταγματικῶν*». Με τον τρόπο αυτό -πλην άλλων συναφών- καθιερώνεται, εμμέσως πλην σαφώς, και η υπεροχή του Συντάγματος έναντι του τυπικού νόμου και των, υποδεέστερων αυτού, κανονιστικού περιεχομένου κανόνων δικαίου. Με άλλες λέξεις, το ως άνω Σύνταγμα καθιέρωνε από τότε, με τρόπο ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο θεσμικώς, την δομή και την ιεραρχία της Έννομης Τάξης.

B. Η συνταγματική κατοχύρωση των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Περαιτέρω, το Σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827, το «*Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*», διακρίνεται εντόνως και σαφώς για την προσήλωσή του στις προωθημένες φιλελεύθερες ιδέες της εποχής και όσον αφορά τα Θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου. Οι ακόλουθες ρυθμίσεις του είναι άκρως ενδεικτικές εν προκειμένω:

1. Το Α' Κεφάλαιο

Στο Α' Κεφάλαιο, και συγκεκριμένα με τις διατάξεις του άρθρου 1, καθιερώνεται μεν ως επικρατούσα θρησκεία εκείνη της «*Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ*», όμως εξίσου καθιερώνεται ρητώς, ως θεμελιώδες δικαίωμα, η Θρησκευτική Ελευθερία: «*Καθὲς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπαγγέλλεται τὴν θρησκεία του ἐλευθέρως, καὶ διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς ἔχει ἴσην ὑπεράσπισιν*».

2. Το Γ' Κεφάλαιο

Στο Γ' Κεφάλαιο, και υπό τον τίτλο «*Δημόσιον δίκαιον τῶν Ἑλλήνων*», εισάγεται, με εξαιρετικά προοδευτικό πνεύμα, σειρά ρυθμίσεων περί βασικών γενικών αρχών με συνταγματική ισχύ καθώς και περί των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μεταξύ των οποίων δεσπόζουσα είναι η θέση:

α) Της κατά τις διατάξεις του άρθρου 7 αρχής της Ισότητας: «*Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τῶν νόμων*». Οι επόμενες διατάξεις του Κεφαλαίου τούτου εξειδικεύουν την αρχή της Ισότητας, υιοθετώντας εγγυήσεις:

α1) Αναφορικά με την αρχή της Αξιοκρατίας, κατά τις διατάξεις του άρθρου 8: «*Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι δεκτοὶ ἕκαστος κατὰ τὸ μέτρον τῆς προσωπικῆς του ἀξίας, εἰς ὅλα τὰ δημόσια ἐπαγγέλματα, πολιτικὰ καὶ στρατιωτικά*».

α2) Αναφορικά με την αρχή της Ισότητας ενώπιον των δημόσιων βαρῶν, κατά τις διατάξεις του άρθρου 10: «*Αἱ εἰσπράξεις*

διανέμονται εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς ἐπικρατείας δικαίως, καὶ ἀναλόγως τῆς περιουσίας ἐκάστου. Καμμία δὲ εἴσπραξις δὲν γίνεται χωρὶς προεκδεδομένου νόμου, καὶ κανεὶς νόμος περὶ εἰσπράξεως δὲν ἐκδίδεται εἰμὴ δι' ἓν καὶ μόνου ἔτος».

- β)** Της κατὰ τις διατάξεις του ἀρθροῦ 11 προσωπικῆς ἐλευθερίας: «Ὁ νόμος ἀσφαλίζει τὴν προσωπικὴν ἐκάστου ἐλευθερίαν κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐναχθῆ ἢ φυλακωθῆ εἰμὴ κατὰ τοὺς νομικοὺς τύπους».
- γ)** Του κατὰ τις διατάξεις του ἀρθροῦ 17 δικαιώματος σὴν ἰδιοκτησίᾳ, με παράλληλη μάλιστα εἰσαγωγή ἐγγυήσεων γιὰ τὴν δυνατότητα ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως: «Ἡ Κυβέρνησις ἠμπορεῖ ν' ἀπαιτήσῃ τὴν θυσίαν τῶν κτημάτων τινός, διὰ δημόσιου ὄφελος, ἀποχρώντως ἀποδεδειγμένου, ἀλλὰ διὰ προηγουμένης ἀποζημιώσεως».
- δ)** Της κατὰ τις διατάξεις του ἀρθροῦ 19 ἀρχῆς τῆς μὴ ἀναδρομικότητος τοῦ νόμου: «Ὁ νόμος δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ὀπισθενεργὸν δύναμιν».
- ε)** Του κατὰ τις διατάξεις του ἀρθροῦ 25 δικαιώματος τοῦ ἀναφέρεσθαι: «Καθεὶς δύναται ν' ἀναφέρεται πρὸς τὴν Βουλὴν ἐγγράφως, προβάλλων τὴν γνώμην τοῦ περὶ παντὸς δημοσίου πράγματος».
- στ)** Της κατὰ τις διατάξεις του ἀρθροῦ 26 ἐλευθερίας τοῦ Τύπου: «Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὸ δικαίωμα χωρὶς πρὸ ἐξέτασιν νὰ γράφωσι, καὶ νὰ δημοσιεύωσιν ἐλευθέρως διὰ τοῦ τύπου ἢ ἀλλέως τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰ γνώμας των, φυλάττοντες τοὺς ἀκολούθους ὄρους: **α'** Νὰ μὴν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὰ ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. **β'** Νὰ μὴν ἀντιβαίνωσιν εἰς τὴν σεμνότητα. **γ'** Νὰ ἀποφεύγωσιν πᾶσαν προσωπικὴν ὕβριν καὶ συκοφαντίαν».

3. Ἡ κατάργησις τῶν τίτλων ευγενείας

Τέλος -καίτοι τούτο ενέχει περισσότερο συμβολική αξία- είναι χαρακτηριστικό ότι οι διατάξεις του άρθρου 27 διακηρύσσουν, πανηγυρικώς και εκτενώς, την απαγόρευση απονομής τίτλων ευγενείας: *«Κανένας τίτλος εύγενείας δέν δίδεται άπό τήν Έλληνική πολιτείαν καί κανείς Έλλην εΐς άυτήν δέν ήμπορεί, χωρίς τήν συγκατάθεσιν τοῦ Κυβερνήτου, νά λάβη ύπουργήμα, δῶρον, άμοιβήν, άξίωμα, ή τίτλον παντός είδους άπό κανένα μονάρχην, ήγεμόνα ή άπό έξωτερικήν έπικράτειαν»*.

III. Η «αδύνατη» εφαρμογή του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ελλάδος»

Πριν την ψήφιση του «Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ελλάδος», την 1^η Μαΐου 1827 κατά τα προαναφερόμενα, η Γ' Εθνοσυνέλευση είχε προχωρήσει, προσβλέποντας σε άμεση εφαρμογή του, στην επιλογή ενός συστήματος Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας μ' επικεφαλής μονοπρόσωπο όργανο, τον «Κυβερνήτη της Ελλάδος». Ειδικότερα, την 27^η Μαρτίου 1827 η Γ' Εθνοσυνέλευση αποφάσισε, ομοφώνως, «ή Νομοτελεστική δύναμις νά παραδοθεΐ εΐς ένα καί μόνον», προκειμένου ν' αποφευχθούν στο μέλλον «όσα κακά έπήγασαν εΐς τῶ διάστημα τοῦ έπταετοῦς άγῶνος ... άπό τήν πολυμέλειαν τῆς Νομοτελεστικῆς Δυνάμεως». Τα πράγματα εξελίχθηκαν ταχύτατα, και με πρωτοβουλία κυρίως του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη εκλέγεται ομοφώνως –με το Ψήφισμα ΣΤ'– την 3η Απριλίου 1827, από την Γ' Εθνοσυνέλευση, ως «Κυβερνήτης τῆς Ελλάδος» ο Ιωάννης Καποδίστριας. Ταυτόχρονας, με το Θ' Ψήφισμα η Γ' Εθνοσυνέλευση συγκρότησε μεταβατική τριμελή «Αντικυβερνητικήν Έπιτροπήν», με περιορισμένες αρμοδιότητες, ως την έλευση στην Ελλάδα του Ιωάννη Καποδίστρια, η οποία «έμπεπιστευμένη τήν νομοτελεστικήν δύναμιν, θέλει κυβερνήσει τῶ Έθνος... Η διάρκεια τῆς Αντικυβερνητικῆς Έπιτροπῆς προσδιορίζεται άχρι τῆς άφίξεως τοῦ Κυβερνήτου, ότε ή Έπιτροπή παύει». Επισημαίνεται, ότι το σκεπτικό της επιλογής του Ιωάννη Καποδίστρια, ως πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας, είναι άκρως ενδεικτικό του ότι τελική ομολογημένη πρόθεση των Αγωνιστών της Εθνεγερσίας ήταν η τοποθέτηση, ως επικεφαλής του

Νεότερου Ελληνικού Κράτους, όχι μονάρχη αλλά «Κυβερνήτη», δηλαδή κρατικού οργάνου που κυβερνά όχι «ἐλέω Θεοῦ», αλλά με βάση το Σύνταγμα και την εκτελεστική του νομοθεσία. Επιπλέον δε προσώπου Ελληνικής καταγωγής, με καθαρώς πολιτικά χαρακτηριστικά. Ἀκρῶς ενδεικτικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα του ὡς ἄνω ΣΤ΄ Ψηφίσματος της 3ης Ἀπριλίου 1827: «*Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, θεωρεῖ ὅτι ἡ ὑψηλὴ τέχνη του κυβερνᾶν τὴν Πολιτείαν καὶ φέρειν πρὸς εὐδαιμονίαν τὰ Ἔθνη, ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ, ἀπαιτεῖ πολιτικὴν πείραν καὶ πολλὰ φῶτα, τὰ ὁποῖα ὁ βάρβαρος ὀθωμανὸς δὲν ἐπέτρεψε ποτὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Θεωρεῖ ὅτι ἀπαιτεῖται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ὁ κατὰ προᾶξιν καὶ θεωρίαν πολιτικὸς Ἕλλην, διὰ τὸν κυβερνήσει κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας*».

Α. Ἡ ἐλευση τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια στην Ελλάδα καὶ ἡ ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του

Τὴν 8^η Ἰανουαρίου 1828 ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας φθάνει στην Ελλάδα, στο Ναύπλιο. Ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του τὴν 11^η Ἰανουαρίου 1828 στην Αἴγινα, ὅταν του μεταβιβάσθηκε ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐξουσία ἀπὸ τὴν «Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν». Ἡ ὀρκωμοσία του ὡς πρώτου «Κυβερνήτη τῆς Ελλάδος» πραγματοποιήθηκε τὴν 26^η Ἰανουαρίου 1828. Ἡ κατάσταση που ἀντιμετώπισε, εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἦταν, κατὰ τὴν ἐπιεικέστερη ἐκφραση, δραματικὴ. Ἀντὶ ἄλλης περιγραφῆς ἀρκεῖ το ἐξῆς ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ «Ἀπόλογα τοῦ Καποδίστρια» τοῦ Γ. Τερτσέτη, ὅπου καταγράφεται συνομιλία τοῦ Κυβερνήτη με τὸν Γεωργάκη Μαυρομικάλη: «*Εἶναι καιροὶ ποὺ πρέπει νὰ φοροῦμε ὅλοι ζῶνι δερματένια καὶ νὰ τρῶμε ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριο. Εἶδα πολλὰ εἰς τὴν ζωὴν μου, ἀλλὰ σὰν τὸ θέαμα ὅταν ἔφθασα ἐδῶ σὴν Αἴγινα δὲν εἶδα κάτι παρόμοιο ποτέ, καὶ ἄλλος νὰ μὴν τὸ ἰδεῖ... Ζήτω ὁ Κυβερνήτης, ἐφώναζαν γυναῖκες ἀναμαλιασμένες, ἄνδρες μὲ λαβωματιῆς πολέμου, ὀρφανὰ γδυτὰ, κατεβασμένα ἀπὸ σπηλιές. Δὲν ἦταν τὸ συναπάντημά μου φωνὴ χαρᾶς, ἀλλὰ θρήνος*».

1. Κατάσταση έκτακτης ανάγκης

Ουδείς, λοιπόν, μπορεί να αμφισβητήσει, με τεκμηριωμένα ιστορικά δεδομένα, ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας είχε να αντιμετωπίσει μια κατάσταση πραγματικής έκτακτης ανάγκης, μέσα στο πλαίσιο της οποίας έπρεπε να πάρει, χωρίς χρονοτριβή, αποφάσεις στοιχειώδους ανάταξης της Ελλάδας προκειμένου να συνεχίσει τον Αγώνα της Απελευθέρωσης και να επιδιώξει την ανακούφιση του δεινώς χειμαζόμενου πληθυσμού. Και ναι μεν, όπως ήδη τονίσθηκε, το «*Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος*» συνιστούσε έναν θεσμικώς άψογο «*Καταστατικό Χάρτη*» για την οργάνωση μιας σύγχρονης Αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας με επικεφαλής τον «Κυβερνήτη της Ελλάδος». Πλην όμως είναι, και σήμερα, προφανές ότι η πλήρης και συνεπής εφαρμογή του, υπό τις συνθήκες της εποχής, ήταν ουσιαστικώς αδύνατη.

α) Μια λύση θα ήταν η κατά περίπτωση εφαρμογή του «*Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος*», κάτι όμως το οποίο αφενός δεν συνάδει προς την ίδια την φύση κάθε σύγχρονου Συντάγματος – αυθαίρετη εφαρμογή του Συντάγματος *à la carte* ισοδυναμεί με υποβάθμιση και, εν τέλει, αναιρέσή του στην πράξη– και, αφετέρου, ήταν εντελώς αντίθετη προς την νοοτροπία του Ιωάννη Καποδίστρια. Στην νοοτροπία του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας, με βάση και τον ασυμβίβαστο –όπως είχε φανεί καθαρά σε όλη την πολιτική διαδρομή του– χαρακτήρα του, ταίριαζε το «*salus populi suprema lex esto*». Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους ο Ιωάννης Καποδίστριας έκρινε, αμέσως, απαραίτητη την αλλαγή του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του Πολιτεύματος έτσι ώστε, συγκεντρώνοντας εν πολλοίς στα χέρια του την κρατική εξουσία, από την μια πλευρά να λάβει τις αναγκαίες μεγάλες αποφάσεις για την «*Σωτηρίαν της Πατρίδος*». Και, από την άλλη πλευρά, να καταδείξει στο εξωτερικό –και ιδίως προς την «*Ιερά Συμμαχία*», που καραδοκούσε για να δείξει ότι το Ελληνικό Κράτος-Έθνος δεν μπορούσε να οργανωθεί και

να λειτουργήσει— πως το εγχείρημα θεμελίωσης του Νεότερου Ελληνικού Κράτους δεν ήταν «*ἀγώνισμα ἐς τὸ παρακρήμα ἀκούειν*».

β) Με επιδέξιους αποφασιστικούς χειρισμούς, ο Ιωάννης Καποδίστριας έπεισε την Βουλή για την κρισιμότητα των καιρών. Και έτσι, με το Ψήφισμα ΝΗ' της 18^{ης} Ιανουαρίου 1828, η Βουλή αποδέχθηκε και ενέκρινε την εισήγηση του Κυβερνήτη για «*σχέδιον μεταβολῆς διοικήσεως προσωρινῆς*», με το ακόλουθο αιτιολογικό: «*Ἐπειδὴ ὁ παρὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἐμπεισιευμένος τὰ ἡνία τῆς Κυβερνήσεως Κύριος Ἰωάννης Α. Καποδίστριας ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα· Ἐπειδὴ αἱ δεινὰ τῆς Παιρίδος περιστάσεις καὶ ἡ διάρκεια τοῦ πολέμου δὲν ἐσυγχώρησαν, οὔτε συγχωροῦσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐν Τροιζήνι ἐπικυρωθέντος καὶ ἐκδοθέντος Πολιτικοῦ Συντάγματος καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν· Ἐπειδὴ ἡ σωτηρία τοῦ Ἔθνους εἶναι ὁ ὑπέρτατος πάντων τῶν Νόμων· καὶ Ἐπειδὴ ἡ Βουλή ἀνεδέχθη παρὰ τῶν Λαῶν τὴν πρόνοιαν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας· Ἡ Βουλή μόνον σκοπὸν ἔχουσα τὸ νὰ σωθῇ ἡ Ἑλλάς, καὶ ὡς ἱερώτερον τῆς χρέος θεωροῦσα τοῦτο, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ ὁποῖου ἐνεπιστεύθη τὴν φροντίδα· Καὶ ἐπειδὴ ὁ Κυβερνήτης ἐπρόβαλε σχέδιον μεταβολῆς Διοικήσεως προσωρινῶς*». Υπὸ τις συνθήκες αυτές ανεστάλη η εφαρμογή του «*Πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος*». Η Βουλή ουσιαστικῶς αυτοκαταργήθηκε— «*ἀποτίθεται ἡ Βουλή, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε χρέος τῆς νομοδοτικῆς ἐξουσίας*»— και οργανώθηκε «*προσωρινῆ Διοίκησης τῆς Ἐπικρατείας*». Η νομοθετική εξουσία περιήλθε στον Κυβερνήτη και ιδρύθηκε συμβουλευτικό συλλογικό ὄργανο, τὸ «*Παυελλήνιου*». Το ὄργανο αυτό αποτελούσαν 27 μέλη που διορίζε ο Κυβερνήτης και διαιρείτο σε τρία τμήματα, με ειδικότερα για καθένα αντικείμενα τις γνωμοδοτήσεις προς τον Κυβερνήτη ἐπὶ οικονομικῶν θεμάτων, θεμάτων περὶ τα εσωτερικά ζητήματα και περὶ τα

ζητήματα για τις Ένοπλες Δυνάμεις, πριν από την λήψη εκ μέρους του των τελικών αποφάσεων με την μορφή ψηφισμάτων.

γ) Ο Κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας λειτουργεί εφεξής ως μονοπρόσωπο κυβερνητικό όργανο, επικουρούμενος από τον «Γραμματέα τῆς Ἐπικρατείας» –πρώτος ορίσθηκε ο Σπυρίδων Τρικούπης, προσκείμενος στο «αγγλικό κόμμα»– και από ένα στοιχειώδες Υπουργικό Συμβούλιο, του οποίου τα μέλη «*παραδέχονται τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ ἐμπιστευθέντα εἰς αὐτοὺς ἔργα*». Όταν ολοκληρώθηκαν αυτές οι θεσμικές διεργασίες, ο Ιωάννης Καποδίστριας αποφάσισε την σύγκληση, από κοινού με την Βουλή, της Δ' Εθνοσυνέλευσης, εντός του Απριλίου του 1828 για την θέσπιση νέου Συντάγματος. Στο μεταξύ διευκρινίσθηκε ότι γίνεται αποδεκτό «*σύστημα προσωρινῆς Κυβερνήσεως, θεμελιωμένου, ἐν τοσοῦτῳ, ἐπάνω εἰς τὰς βάσεις τῶν πράξεων τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρους καὶ τῆς Τροιζῆνος*».

δ) Στο σημείο αυτό, ως στοιχείο της μεγάλης προσφοράς του Ιωάννη Καποδίστρια στην ολοκλήρωση της προσπάθειας δημιουργίας του Νεότερου Ελληνικού Κράτους, πρέπει να επισημανθεί και το εξής ιστορικό δεδομένο: Κατά την Συνδιάσκεψη των Πληρεξουσίων των Τριών Δυνάμεων (Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας) στο Λονδίνο –20 Ιουνίου/2 Ιουλίου 1828– μεταξύ άλλων δόθηκαν κοινές οδηγίες προς τους αντίστοιχους πρέσβεις για την έναρξη διαπραγματεύσεων και με την Ελλάδα, ιδίως ως προς τον καθορισμό των ορίων του υπό ίδρυση Νεότερου Ελληνικού Κράτους. Με εμπιστευτικό υπόμνημά του προς τους πρέσβεις –κατά την Συνδιάσκεψη του Πόρου την 12^η Δεκεμβρίου 1828– ο Ιωάννης Καποδίστριας πρότεινε συγκεκριμένα όρια μέσ' από μια οξυδερκέστατη ανάλυση, η οποία στηριζόταν βεβαίως στην «*αρχή της αυτοδιάθεσης*» (ή «*αρχή των εθνοτήτων*»), πλην όμως προσέθετε περιοχές που ήταν απαραίτητες για την, υπό όρους διάρκειας, ασφάλεια του

Ελληνικού Κράτους. Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα αποσπάσματα του υπομνήματος αυτού του Ιωάννη Καποδίστρια (βλ. Αντ. Μπερεδήμα, Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821, όπ. παρ. σελ. 12 επ.):

δ1) «Τὸ περὶ ὀρίων σπουδαιότατο ζήτημα θέλει λυθεῖ συμφωνότατα πρὸς τὴν λογικὴν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς συνθήκης, ἂν ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ χωρίσῃ ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυριότητος μόνου τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς νήσους ὅπου ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἀσυμβίβαστον συνυπάρξεως τῶν δύο λαῶν ἀκριβέστατα προσαρμόζεται, τῶν Ἑλλήνων πολὺ ὑπερεχόντων τῶν Τούρκων κατὰ τὸ πλῆθος».

δ2) «Τὰ μάλιστα περιορισμένα ὄρια τῆς Ἑλλάδος ἤθελον εἶσθαι τὰ ἀπὸ τοῦ Κόλπου τοῦ Βόλου ἀρχόμενα, καὶ ἀφήνοντας μὲν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Θεσσαλίαν καὶ πολλὰ τῆς Ἡπείρου μέρη, διὰ δὲ τῶν ἰσχυροτάτων ὄσων ἔνεστι ὀρεινῶν τόπων φθάνοντα εἰς Σαγιάδα. Καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη ὀροθεσία ἤθελε παραδῶσθαι εἰς τοὺς Τούρκους ἐπαρχίας τὸ πλεῖστον καὶ χρησιμώτατον μέρος τῶν κατοίκων ἐχούσας ἐξ Ἑλλήνων».

δ3) «Ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν αὐτῶν (Ἡπειρος, Θεσσαλία) συστρατεύονται στὴν Ἑλλάδα μὲ τοὺς ἐπὶ οκταετία πολεμήσαντες τοὺς Τούρκους συμπαιριώτας τους, πῶς οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν ποῦ μένουσιν ἐκεῖ θὰ μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν σὺν ἐξῆς νὰ θεωρήσουν ὑποφερτὴ τῶν Τούρκων δεσποτείαν; Καί, ἂν πάλι δεχθῶμε αὐτοὺς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν μπορούμε νὰ τοὺς κρατήσουμε ἐντὸς τῶν χαραγμένων ὀρίων; ἢ ἐπειδὴ θὰ ἔχουν αὐτοὶ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ ἀπολαύσουν τῆς ἐστίης τους, δὲν θὰ ἐφαρμόσουν καὶ ἀνοίξουν καὶ πάλι τὸν πόλεμον σ' ἐκείνες τῆς ἐπαρχίας ὅπου οἱ καπετάνιοι αὐτῶν ζοῦν ἐδῶ καὶ αἰῶνες ἀπὸ τὴν τέχνην τῶν ὀπλων καὶ τῶν ἄλλων παρεπομένων;».

64) «*Ἡ φυσικωτάτη ὀροθεσία ἐξ ἧς μόνου ἤθελεν ἀποκτήσει ἡ νέα Ἐπικράτεια τῶν προσήκουτα σχηματισμῶν πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν ὄρων ὑγιοῦς διαβιώσεως, θὰ ἦταν σὴν μὲν ξηρὰ ἢ γραμμὴ ἀπὸ τὴν βᾶσιν τοῦ Ὀλύμπου σὼν Θερμαϊκὸ Κόλπο, διὰ μέσου τοῦ ὄρους Χάσια καὶ Μετσόβου καὶ Χαρμόβου καὶ Σαμαρίνας καὶ Γαρδικίου, σὸ Παλέρμο, σὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα. Ὡς πρὸς δὲ τὰ νησιά, θὰ πρέπει νὰ περιληφθοῦν ἐντὸς τῶν ἐλληνικῶν ὀρίων ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Κρήτη, τὸ νοτιότερο μέρος τῆς μεθορίου».*

65) «*Τῆς Κρήτης ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατοχὴ ἀπαραίτητος φαίνεται πρὸς ἀσφάλειαν καὶ τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Πελοποννήσου, διότι, μένουσα εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων ἢ τοῦ Μεχμέτ Ἀλή, δύναται νὰ ἀποβῆ ποτὲ δεινὸν ὀρμητήριον ἐχθρικῶν ἐπιχειρήσεων μετὰ μεγάλων δυνάμεων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειτα, ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ἔτι καὶ σήμερον κατὰ τῶν Τούρκων διαμαχόμενος, ἂν ἡ Κρήτη μείνῃ εἰς τοὺς Τούρκους, δὲν ἤθελε συρρεῦσθαι ὡς τῆς Ἑλλάδος τὰς νήσους; Καὶ ἐκ τούτου δὲν ἤθελεν ὑποπέσει ἄρα γὰρ πάλιν ἡ κοινὴ ἐμπορία εἰς τὰς προλαβούσας συμφοράς;».*

2. Οι «περιπέτειες» της Δ' Εθνοσυνέλευσης

Λόγω της συνέχισης των έκτακτων συνθηκών και της έλλειψης επαρκούς χρόνου για την προετοιμασία, την οργάνωση και την λειτουργία της Δ' Εθνοσυνέλευσης, με πρωτοβουλία του Ιωάννη Καποδίστρια η σύγκλησή της αναβλήθηκε. Έτσι, η Δ' Εθνοσυνέλευση συνήλθε τελικώς στο Άργος, την 11^η Ιουλίου 1829.

α) Έως την θέσπιση του νέου Συντάγματος, η Δ' Εθνοσυνέλευση, με το Β' Ψήφισμα της 22ας Ιουλίου 1829, αποφάσισε την συνέχιση του λεγόμενου «προσωρινού συστήματος» και επικύρωσε το ΝΗ' Ψήφισμα της Βουλής της 18^{ης} Ιανουαρίου 1828, με το οποίο, όπως προεκτέθηκε, είχε ανασταλεί η εφαρμογή του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος». Κατ'

ουσίαν, δηλαδή, επικύρωσε και όλες τις μετέπειτα πράξεις του Ιωάννη Καποδίστρια, έτσι ώστε να μην υπάρχει αμφισβήτηση ως προς την νομική και πολιτική τους ισχύ και ως προς τα αποτελέσματα της εφαρμογής τους. Επιπλέον, η Δ' Εθνοσυνέλευση κατήργησε το «Πανελλήνιου» και το αντικατέστησε με νέο συλλογικό σώμα, την «Γερουσία», αποτελούμενη από 27 μέλη.

β) Η Δ' Εθνοσυνέλευση ανέθεσε στον Κυβερνήτη, σε συνεργασία με την Κυβέρνηση και ύστερα από γνώμη της Γερουσίας, την κατάρτιση νέου Συντάγματος, με βάση όμως τις αρχές των πρώτων τριών Εθνοσυνελεύσεων, δηλαδή με βάση τις αρχές του «Προσωρινού Πολιτεύματος της Ελλάδος», του 1822, του «Νόμου της Έπιδιόρθωσης», του 1823 και του «Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος», του 1827. Στην συνέχεια, και συγκεκριμένα την 2^α Αυγούστου 1829, η Δ' Εθνοσυνέλευση διέκοψε τις εργασίες της και ανέθεσε στον Κυβερνήτη και στην Κυβέρνηση να την συγκαλέσει εκ νέου «*ἅμα ἀποπεραιώση*» το σχέδιο του νέου Συντάγματος. Την 22^α Ιανουαρίου/3^η Φεβρουαρίου 1830 υπεγράφη το Πρωτόκολλο του Λονδίνου και οι Μεγάλες Δυνάμεις της εποχής, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία και Ρωσία, αναγνώρισαν διεθνώς την Ελλάδα ως ανεξάρτητο και αυτόνομο Έθνος-Κράτος. Πρόκειται για το μεγαλύτερο –και εν πολλοίς προσωπικό– επίτευγμα του Ιωάννη Καποδίστρια, το οποίο του διασφάλισε την θέση που δικαίως του αναλογεί στην ιστορία του Νεότερου Ελληνικού Κράτους. Έως την δολοφονία του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια στο Ναύπλιο, την 27^η Σεπτεμβρίου 1831, δεν είχε καταρτισθεί, σύμφωνα με τα υπάρχοντα ιστορικά τεκμήρια, κάποιο ολοκληρωμένο σχέδιο Συντάγματος.

Β. Η «νομοτελειακή» πορεία προς την «απόλυτη μοναρχία»

Το θεσμικό και πολιτικό κενό, μετά την δολοφονία του Ιωάννη Καποδίστρια, οδήγούσε την τότε ελεύθερη Ελλάδα και το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος στον όλεθρο της αναρχίας. Πρώτη σκέψη ήταν η σύγκληση νέας Εθνοσυνέλευσης –της Ε΄ κατά σειρά– για την θέσπιση νέου Συντάγματος, δήθεν κατά μια διαθήκη του Ιωάννη Καποδίστρια, την οποία όμως ο Κυβερνήτης ουδέποτε άφησε. Υπό την ανάγκη της επείγουσας κατάστασης, που είχε προκύψει, επικράτησαν οι σκέψεις άμεσης οργανωτικής παρέμβασης, και πάλι δίχως επαρκές συνταγματικό έρεισμα.

1. Οι θέσεις των Τριών Δυνάμεων –Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας– ως προς το Πολίτευμα της Ελλάδας

Η μέλλουσα να συνέλθει Ε΄ Εθνοσυνέλευση έπρεπε, όπως είναι ευνόητο, να έχει κατά νου και τις απόψεις των Τριών Δυνάμεων – Αγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας– για την μορφή του οριστικού Πολιτεύματος της Ελλάδας, όπως οι απόψεις αυτές είχαν διατυπωθεί κατά την προαναφερθείσα Συνδιάσκεψη του Πόρου, την 12^η Δεκεμβρίου 1828, από τους Πληρεξουσίους τους. Οι ως άνω απόψεις, οι οποίες κατέληγαν σ΄ ένα πολιτειακό σύστημα οιονεί «*συνταγματικής μοναρχίας*», συμπυκνώνονται επαρκώς στα ακόλουθα αποσπάσματα του κειμένου των Πληρεξουσίων (βλ. Αντ. Μπερεδήμα, Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία στα χρόνια της Επανάστασης του 1821, όπ. παρ. σελ. 198 επ.):

α) *«Ήδη από όκταετίας οι Έλληνες έδοκίμασαν πολλά σχήματα. Όλα στηρίζονται, όσον αφορά την Κυβέρνησιν έξ ενός ή πολλών προσώπων τοῦ περιβάλλοντός των, ή Κυβέρησις αὔτη δέν ήδυνήθη ποτέ νά άντισταθῆ είς τήν σύγκρουσιν κομμάτων, είς τήν όλέθριαν επίδρασιν τῶν τοπικῶν παραγόντων, είς τήν έπιρροήν τοῦ άναριθμήτου πλήθους τῶν μεμωμένων ή άτάκτων, αί όποίαι, εἶναι άληθές, ότι άπειτέλεσαν τήν κυριοτέραν αίτίαν τῆς καταρρεύσεως τοῦ όθωμανικοῦ ζυγοῦ είς τήν Ελλάδα, άλλ΄ απέβησαν κατόπιν μοιραῖαι είς τῶ Έθνος διά τῆς άναρχίας, τήν*

ὁποῖαν ἀφεύκτως προκαλοῦσαν. Πεπεισμένοι ἔκτοτε ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναιεθῆ εἰς τοὺς ἰδικούς των, χωρὶς ἀμέσως νὰ στρέφεται ἐναντίον των συνασπισμὸς χιλιάδων ἀντιλήψεων δυνάμεων καὶ μὴ θέλοντες νὰ διαρκοῦν ἐπ' ἄπειρον αἱ ἀτυχίαι τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες κατηύθυναν τὰ βλέμματά των πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐκάλεσαν τὸν Κόμητα Καποδίστρια νὰ ἡγηθῆ τῶν ὑποθέσεών των [...]. Ἄλλ' ἀναθέτοντες τὴν Προεδρίαν εἰς τὸν Κόμητα Καποδίστρια, δὲν ἠδύνατο νὰ παράσχη εἰς αὐτοὺς εἰμὴ μόνον πρόσκαιρον ἐξουσίαν».

β) «Ἐν τούτοις, οἰαδήποτε Ἐκτελεστικὴ Ἐξουσία, ὅσον ἰκανὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον τὴν ἀσκεῖ, δὲν δύναται νὰ παράσχη ἐγγυήσεις μεγαλυτέρας αὐτοῦ διαρκείας εἰς μίαν χώραν, ἔνθα ἡ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου...δεν θὰ ἔφθανε νὰ ἀνασύρῃ τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὸ βάραθρο τῶν παντοίων συμφορῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὸ ἔρριψε δουλεία πολλῶν αἰώνων. Τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, οἱ ἀναφανέντες εἰς τὴν χώρα ἰδιοτελεῖς σκοποὶ κατὰ τὴν μακρὰν τουρκικὴν κυριαρχίαν, οἵτινες ἐκαλλιεργήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασίν της, εἶναι ἐπίσης λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἀσκοῦν μίαν τόσοσ ὀλέθριαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ καθεστώτος τῆς χώρας, ὥστε ἐὰν εἰς αὐτοὺς προστεθῆ ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, τὰ διάφορα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τὴν συθέτου, τέλος ἡ ποικιλία τῶν τοπικῶν συμφερόντων, φυσικῶν συνέπεια, δέον νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι διὰ νὰ προληφθῆ ἡ ἐπάνοδος τῆς ἀναρχίας, ἥτις ἀπὸ ἔτους συγκρατεῖται ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου, τῆς παρουσίας τῶν Συμμάχων Δυνάμεων τούτων... διὰ νὰ εἶναι [οἱ Ἕλληνες] εἰς θέσιν νὰ διατηρήσουσ μόνου των τὴν ὑπὸ ὄρους ἀνεξαρτησίαν, τὴν ὁποῖαν θέλουσ τύχει· τέλος, διὰ νὰ εὔρουσ εἰς τὴν νέαν των ὑπόστασιν μίαν σταθερὰν ἀπόδειξιν τῆς ἡρεμίας τῆς Εὐρώπης δέον, ὡς ἐλέχθη, νὰ ἀναγνωρισθῆ ὅτι τὸ σύστημα διαδοχῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν των εἶναι τὸ μόνου τὸ ὁποῖου παρέχει ὅλας αὐτὰς τὰς ἐγγυήσεις».

γ) «Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔβλεπον τὴν καθιέρωσιν τοῦ συστήματος τούτου [μουαρχικὸ μὲ διαδοχῆ] χωρὶς τὸν φόβου τῆς

ἀπειλῆς τῆς ἐλευθερίας των; Εἰς τὴν ἀντίρρηση αὐτὴν οἱ Ἀντιπρόσωποι δίδουν τὴν ἀπάντησιν ὅτι προτείνοντες τὸν σχηματισμὸν μιᾶς κληρονομικῆς Ἀρχῆς, πόρρω ἀπέχουν τοῦ νὰ ἐξετάσουν τὴν ἀποκὴν τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας διότι, ἤδη ὑπὸ τὸ τουρκικὸν καθεστῶς, ἐξέλεγον οἱ ἴδιοι τοὺς δημογέροντες των, καὶ οἱ προεστοὶ των εἶχον ἐν γένει τὸ δικαίωμα νὰ κατανέμουν τοὺς φόρους τοὺς ὁποίους ἀπήτη ἡ Πύλη. Τέλος, ἀπὸ οκταετία, τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα ἰσχύει εἰς τὰς διαφόρους τῶν ὀργανώσεις καὶ ἀφωμοιώθη τρόπον τινὰ πρὸς τὴν νέαν των ὑπόστασιν. Οἱ Ἀντιπρόσωποι φρουοῦν ὅτι θὰ εἶναι ἄδικος καὶ συγχρόνως ἐπικίνδυνος ἢ στέρησις αὐτῶν. Ἀλλὰ πιστεύεται ὅτι διὰ τῆς συμφιλίωσεως τοῦ συστήματος τούτου μὲ τὴν διαδοχὴν τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας, θὰ ἐκπληρωθοῦν πλήρως οἱ πόθοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι ἡ δημόσια τάξις, ὄρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐμένειαν τῶν Αὐλῶν ἔναντι τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἔχη τοιοῦτοτρόπως σταθερὰς βάσεις».

2. Η πρωτοβουλία της Γερουσίας και η σύσταση της «Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς»

Υπὸ τα δεδομένα αὐτά ἡ πρωτοβουλία πέρασε ἀμέσως σὴν Γερουσία, ἡ ὁποία ἐκρίνε ὅτι «ὡς σῶμα Κυβερνητικόν, χρεωστεῖ νὰ λάβῃ πρόνοιαν χωρὶς μικρᾶς ἀναβολῆς περὶ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας καὶ ἡσυχίας, καὶ περὶ ἀντικαταστάσεως Κυβερνητικῆς Ἀρχῆς».

α) Μέσα σε αὐτὲς τὶς συνθήκες ἡ Γερουσία ὄρισε τριμελὴ ἐπιτροπὴν, γιὰ ν' ἀναλάβῃ «τα ἔργα τῆς Κυβερνήσεως προσωρινῶς, ὑπὸ τὸ ὄνομα Διοικητικῆ Ἐπιτροπῆ». Πρόεδρό τῆς διόρισε τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια, Αὐγουστῖνο, καὶ ὡς μέλη τοὺς Θεόδωρο Κολοκοτρῶνη καὶ Ἰωάννη Κωλέττη. Ἡ «Διοικητικῆ Ἐπιτροπῆ» δεσμευόταν «ἀπὸ τὰς βάσεις τῶν ψηφισμάτων καὶ πράξεων τῆς ἐν Ἄργει Δ' Ἐθνοσυνελεύσεως» καὶ εἶχε ὡς κύριον καθήκον τὴν σύγκλησιν νέας Ἐθνοσυνέλευσης, γιὰ τὴν θέσπισιν Συντάγματος καὶ, συνακόλουθα, τὴν ἀποκατάστασιν τῆς συνταγματικῆς τάξεως.

Παρά τις έντονες αντιδράσεις του αντικαποδιστριακού ρεύματος, που αμφισβήτησε, ευθύς εξ αρχής, την νομιμότητα της συγκρότησής της, η «*Διοικητική Επιτροπή*» επιβλήθηκε και, έστω και προσωρινώς, επέβαλε στοιχειωδώς την τάξη.

β) Όπως είχε δεσμευθεί από την απόφαση συγκρότησής της, η «*Διοικητική Επιτροπή*» διεξήγαγε εκλογές για την συγκρότηση Εθνοσυνέλευσης. Μετά τις εκλογές αυτές συνήλθε, την 5^η Δεκεμβρίου 1831, στο Άργος η «*Πέμπτη τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις*». Η Ε' Εθνοσυνέλευση επικύρωσε –και, κατ' ουσίαν, νομιμοποίησε– το ψήφισμα εκλογής της «*Διοικητικῆς Ἀρχῆς*»– και ανέθεσε, εξ ολοκλήρου, την άσκηση της Εκτελεστικής Εξουσίας στον Αυγουστίνο Καποδίστρια, αποδίδοντάς του τον τίτλο του «*Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως*». Την απόφαση αυτή αμφισβήτησε ο Ιωάννης Κωλέττης, ο οποίος προσχώρησε στους λεγόμενους «*συνταγματικούς*», που συνεδρίαζαν χωριστά, θεωρώντας εαυτούς «*συνέχεια*» της Δ' Εθνοσυνέλευσης. Οι «*συνταγματικοί*», με τον Ιωάννη Κωλέττη, εγκαταστάθηκαν στην Περαχώρα και ανέδειξαν άλλη «*Διοικητική Επιτροπή*», με Πρόεδρο τον Γεώργιο Κουντουριώτη και μέλη τους Ανδρέα Ζαΐμη και Ιωάννη Κωλέττη. Το νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος γνωρίζει, για μίαν ακόμη φορά –την τρίτη– την πικρή εμπειρία του δικασμού, μέσω δύο διαφορετικών κυβερνητικών σχηματισμών.

γ) Μέσα σε αυτή την ταραγμένη ατμόσφαιρα, η Ε' Εθνοσυνέλευση μετέφερε την έδρα της από το Άργος στο Ναύπλιο. Την 15^η Μαρτίου 1832 ψήφισε νέο Σύνταγμα και διόρισε, μεταβατικώς, τον Αυγουστίνο Καποδίστρια Κυβερνήτη «*μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ κυριάρχου ἡγεμόνος*» και ολοκλήρωσε τις εργασίες της. Ειδικότερα με το ΚΒ' Ψήφισμά της, της 15^{ης} Μαρτίου 1832, η Ε' Εθνοσυνέλευση αποφάσισε και τα εξής: «*Α. Ἡ Νομοτελεστικὴ Ἐξουσία τοῦ Κράτους ἐμπιστεύεται προσωρινῶς εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, Κύριον Α.Α. Καποδίστριαν ὑπὸ τὸ*

ὄνομα Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὅστις θέλει κυβερνήσει μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυριάρχου Ἡγεμόνος, κατὰ τοὺς ἐπομένους ὄρους. Β. Ἡ Νομοθετικὴ Δύναμις θέλει ἐνεργεῖσθαι προσωρινῶς παρὰ μιᾶς Γερουσίας, συγκροτουμένης ἀπὸ 27 μέλη καὶ τῆς Νομοτελεστικῆς Ἐξουσίας. Γ. Τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, ἥτις θέλει διαδεχθῆ τὴν ἐνεστώσαν, θέλουν ἐκλεχθῆ ἀναλόγως ἀπὸ τῶν τμημάτων, τὰ μὲν 21 ἐκ ἐνὸς ὀνομαστικοῦ καταλόγου, τὸ ὁποῖον θέλει παρουσιάσει ἡ Συνέλευσις, τὰ δὲ λοιπὰ 6 θέλει ἐκλέξει κατ' εὐθείαν ὁ Κυβερνήτης. Δ. Ἡ Γερουσία εἶναι ἀμετακίνητος, μέχρις ὅτου ὁ Ἡγεμὼν ἐγκαθιδρύσῃ τὴν παρὰ τοῦ Συντάγματος διοριζομένην· ἐὰν δὲ ἐν τῷ μεταξὺ συμβῆ θάνατος ἢ παραίτησις τινὸς τῶν μελῶν, ἀναπληροῖ ἄνευ ἀναβολῆς τὸν τόπον αὐτοῦ ἄλλος, ἐκλεγόμενος παρὰ τοῦ Κυβερνήτου ἐκ τοῦ αὐτοῦ καταλόγου καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τμήματος». Ὅπως εἶναι προφανές, τὸ κατὰ τ' ἀνωτέρω Ψήφισμα ἀνέτρεψε πλήρως τὸ θεσμικὸ καὶ πολιτικὸ ὑπόβαθρον τοῦ ΣΤ' Ψηφίσματος, τῆς 3ης Ἀπριλίου 1827, μὲ τὸ ὁποῖο, ὅπως ἤδη τονίσθηκε, ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Νεότερου Ἑλληνικοῦ Κράτους ἔπρεπε νὰ εἶναι «Ἕλλην».

- δ)** Λίγο μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νέου Συντάγματος, ἡ διαμάχη μεταξὺ «*συνταγματικῶν*» καὶ «*κυβερνητικῶν*» οδήγησε σὴν ἐνοπλὴ σύγκρουση τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, τὴν 25^η Μαρτίου 1832, ὅπου επικράτησαν οἱ πρῶτοι. Ὁ Αὐγουστίνος Καποδίστριας παραιτήθηκε καὶ ἐφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὡς μόνον νόμιμον ὄργανον ἐν λειτουργίᾳ, ἡ Γερουσία διόρισε, τὴν 28^η Μαρτίου 1832, «*Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν*», μὲ «*ἰσορροπία*» τῶν ἀντιμαχόμενων ομάδων «*συνταγματικῶν*» καὶ «*κυβερνητικῶν*». Ἀμέσως μετὰ τὸν διορισμὸν τῆς, ἡ «*Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ*» ζήτησε ἀπὸ τὰς Ἐπαρχίας νὰ ορίσουν «*πληρεξουσίους*» γιὰ τὴν συγκρότησιν τῆς «*Δ' κατὰ συνέχειαν Ἐθνικῆς Συνελεύσεως*». Ἡ τελευταία ἀρχισε τὰς ἐργασίας τῆς, τὴν 11^η Ἰουλίου 1832, στὸ Ἄργος καὶ τὰς συνέχισε σὴν Πρόνοια τοῦ Ναυπλίου. Κατήργησε τὴν Γερουσία καὶ ὅλες τὰς πράξεις τῆς Ε' Ἐθνοσυνέλευσης καὶ

επικύρωσε, ομοφώνως, την επιλογή του Όθωνος ως «*βασιλέως τῆς Ἑλλάδος*», με το Β΄ Ψήφισμα της 27^{ης} Ιουλίου 1832. Την 25^η Ιανουαρίου 1833 ο Όθων αποβιβάζεται στο Ναύπλιο, όπου του παραδίδει την εξουσία ο Πρόεδρος της ουσιαστικώς ανύπαρκτης «*Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς*» Γ. Κουντουριώτης. Η περίοδος της «*απόλυτης μοναρχίας*», με την μεταβατική διοίκηση της τριμελούς Αντιβασιλείας –Άρμανσπεργκ, Μάουρερ, Έιντεκ– είχε αρχίσει.

Επίλογος

Το Σύνταγμα που, όπως προεκτέθηκε, θέσπισε η Ε' Εθνοσυνέλευση, την 15η Μαρτίου 1832, το οποίο αποκλήθηκε «*ηγεμονικόν*», υπήρξε απλώς «*σχέδιο*» Συντάγματος, το οποίο ουδέποτε ίσχυσε, άρα ουδέποτε εφαρμόσθηκε. Και τούτο διότι για να ισχύσει έπρεπε να «*καθυποβληθῆ εἰς τὸν Κυρίαρχον Ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὰ ἐπικυρωθῆ*», πράγμα που ουδέποτε συνέβη. Για λόγους καθαρῶς ιστορικούς αναφέρεται ότι, κατά το κείμενό του, το Σύνταγμα αυτό πήρε την ονομασία «*ηγεμονικόν*», διότι οι διατάξεις του άρθρου 53 όριζαν πως «*ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια εἶναι Ἡγεμονία διαδοχικὴ, Συνταγματικὴ καὶ Κοινοβουλευτικὴ, ἐνεργουμένου τοῦ πολιτικοῦ Κράτους ἀντιπροσωπευτικῶς ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους ὑπὸ διαφόρων Ἀρχῶν*». Επρόκειτο για Σύνταγμα που καθιέρωνε τις βασικές αρχές της Αντιπροσωπευτικῆς Δημοκρατίας, υπό καθεστῶς συνταγματικῶς περιορισμένης μοναρχίας-ηγεμονίας. Είχε εντόνως επηρεασθεῖ και από τους συνταγματικούς θεσμούς των ΗΠΑ, ιδίως μέσω της καθιέρωσης δύο αντιπροσωπευτικῶν σωμάτων, της Βουλῆς των Αντιπροσώπων και της Γερουσίας, καθῶς και μέσω του τρόπου εκλογῆς τους. Το «*Ἡγεμονικόν Σύνταγμα*» του 1832 είχε έντονα φιλελεύθερα χαρακτηριστικά, ιδίως σε ὅ,τι αφορά την συνταγματικὴ κατοχύρωση των κυριότερων Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πέραν του ότι καθιέρωνε νέα ατομικά δικαιώματα, με κυριότερο παράδειγμα εκείνο της κατὰ τις διατάξεις του άρθρου 46 προστασίας του ασύλου της κατοικίας, η προστασία των δικαιωμάτων ήταν πληρέστερη, σε σχέση με ὅλα τα προηγούμενα Ἑλληνικά Συντάγματα, από πλευρᾶς συνταγματικῶν εγγυήσεων άσκησῆς τους. Ίσως δε ήταν ακριβῶς

αυτός ο φιλελεύθερος χαρακτήρας του μηδέποτε ισχύσαντος «*Ηγεμονικού Συντάγματος*», ο οποίος αποτέλεσε «*παράδειγμα προς αποφυγήν*» για την μετέπειτα Αντιβασιλεία του Όθωνος αλλά και για τον ίδιο τον Όθωνα, έτσι ώστε να μην υπάρξει οποιοσδήποτε συνταγματικός περιορισμός κατά την άσκηση των βασιλικών του καθηκόντων και να «*εδραιωθεί*» στην Ελλάδα η ανεξέλεγκτη "*ελέω Θεού μοναρχία*".»